

S temi dlanmi sem si tiščala lica,
da bi ustavila ga; sam si kriv,
če je na mojih nohtih ta rdečica.“

LJUBEZEN V SNU

(Abu Nuvas)

Nedavno v sanjah se mi je zgodilo,
da sta se srečali spet naju senci
in da ljubezni stare so studenci

spet se odprli; ah, čemu telesa
živé razločena, če je nebesa
noči somračje sencam odklenilo?

Zakaj ne moreš biti še v resnici
vsa dobra, mila, v delih, v govorici,
kot si v življenju mojih blodnih snov?

O strašna muka! Srečo, slast ljubezni
le v snu mi dajaš, a gorjup otrov,
srd in nemilost v dneva uri trezni.

Kaj je resnica? Kaj je sreča? Sanje?
Somračje sence? Dneva živi žar?
Ah, vse je muka, vse je le iskanje
in cilja tu ne najdemo nikdar.

ŽENA IZ DALMACIJE

LOUIS ADAMIČ

I

Pisala se je Tanasić.
Priporočil mi jo je neki dalmatinski ribič, ko sem nekoč — l. 1926. —
iskal ženske, ki bi mi enkrat ali dvakrat na teden prihajala čistit moje
malo stanovanje. Bila je „naška“, kakor mi je dejala stara ženska
— živela je v slabih razmerah in bila potrebna dela. Mož se ji je po-
nesrečil pred dvema letoma pri delu na dokih in je postal trajno nespo-
soben za delo, pa je vzdrževala njega in sebe s hišnim delom, plačanim
od dneva in ure, za ljudi v mestu, ki so jo hoteli sprejemati v službo; in
teh ni bilo mnogo, zakaj bila je stara in bolehná. V ropotajočem starem

avtu se je vozila od stranke do stranke in je delala tu po ves dan ali vse popoldne, a tam le po eno ali dve uri.

Bila je visoka, suha ženska, približno petdesetih let, kakor sem zvedel pozneje, toda navidezno starejša; bila je popolnoma izčrpana, malone sama kost in koža, in je trpela (kakor sem tudi polagoma doznal) od neozdravljive bolezni. Oglata sivorjava lica z visokimi slovanskimi podočnicami so ji bila na gosto prepikana z jamicami in pretkana z drobnimi gubicami. Globoke, motne oči so ji razodevale hladno malodušje, medlo nezanimanje, globoko enoličnost. Rob široke, malce izbočene gornje čeljusti in konec precej podolgovatega tenkega nosu sta ji bila približno za palec vsaksebi vrh brezzobih, trdo zaprtih ust z rumenkasto dlako nadahnjenimi ustnicami, ki so dajale njenemu obrazu hipen vtis čudaštva. Lasje, kar jih ji je še ostalo na glavi, so bili pepelnatosivi, počesani naravnost nazaj čez lobanjo in navadno skriti pod čepico zoper prah. Rjave vele roke so ji bile od preobilnega dela vse iznakažene. Dolgo telo z vdrtimi ramami, krivim hrbtom in nerodno širokimi ledji ji je bilo videti daljše, nego je bilo v resnici, ker je vedno nosila temno staromodno obleko iz najcenejšega blaga, in se ji je krilo zadaj vleklo po tleh.

Vedla se je apatično, mrtvo, mehanično. Sprva mi je bila neodločno priskutna (bolehave ljudje so mi sploh neprijetni) in nemara bi ji bil rekel, naj ne hodi več k meni, da se nisem — morda zaradi tega, ker mi je bila rojakinja — pričel iznenada neodoljivo zanimati zanjo.

Svoje delo je opravljala z zmerno pridnostjo, toda brez trohice vneme. Menjavati posteljnino ali izpraznjevati koš za papir, ni po vsem videzu imelo zanjo nobene veljave ali pomena; niti sledu malenkostnosti, ki je za priletnejše ženske tako značilna, ni bilo v njej. Polagoma sem pričel čutiti v nji nepremagljivo ravnodušje do vsega.

Ker je bilo za naju oba prikladneje, je navadno prihajala k meni pod večer, in luč, ob kateri sem jo najčesče videl, je bila seveda nezadostna in nepristna; toda po mojem mnenju sem jo baš iz tega vzroka v nekem smislu jasneje videl kakor večina ljudi, pri katerih je delala čez dan. Mračnost moje sobe, ki se je po njej sukala, pometajoč in pospravljajoč stvari, mi je omogočala, da sem jo imel v neki perspektivi; mrak je ublaževal njene ostre poteze, ker jih je odeval z lahno meglenostjo in hkratu odkrival v njih vtis njenega smrtnohladnega fatalizma, ki ji je kdaj pa kdaj za trenutek povzdginil izraz tragike, ta prevladujoči izraz njene osebnosti, do neke abstraktne toposti.

Nikakršnega staroženskega pretiravanja ali preobilnosti ni bilo v njej. Bila je utelešena robota; prebila je celo vrsto nekih pretresov; bila

je topa, hladna ženska, jedva se zavedajoča življenja, viseča na robu smrti, niso je motila ne nemirna vprašanja, ne splošne življenjske simpatije. Videti je bilo, da je onstran vsega tega. Toda vprav njena topost, podobna togosti omledne, zapuščene stare hiše, obsojene na to, da se sama od sebe poruši, ji je dajala nekakšno lepoto in dostojanstvo.

Klical sem si v spomin kmečke ženske, ki sem jih kot deček videl v svoji stari domovini, in si jo poskušal predstaviti tako, kakršna je najbrž tudi bila v svojih mladih dneh v Dalmaciji — krepko, zastavno in trdo, žensko takega tipa, kakor sem jih gledal, ko so ljubko in od sile varno nosile velika bremena po gorskih stezah ali pa delale po dolge ure na njivah z brezbržno, skoraj veselo vdanostjo v usodo, pa so bile hkratu kljub temu videti trdno závérovane v neki nedoumljivo tehten smoter; odločni, pripravljeni in sposobni obrazi so jim zardevali od solnca, ponos svobode in uboštva jim je odseval iz besed, pogledov in kretenj.

Po vsem videzu je bila že delj časa v Ameriki.

II

„Da“ in „ne“ sta bila sprva najčesče njena odgovora na moja vprašanja in opazke, ko sem se poskušal pomenkovati z njo. Glas ji je bil zamolkel in nenavadno zadirčen, kar se mi je zdelo neskladno z njenimi drugimi lastnostmi; zvenel ji je malone, kakor da bi prihajal od nekod daleč od nje; toda sčasoma sem se tudi temu privadil in pričelo se mi je zdeti, da se ujema z njenim telesnim ustrojem in značajem njene duše, ki se mi je polagoma razodeval — kot otopel, neizpodbuden in, sodeč po tem malem, kar je govorila, silno enoličen.

Včasih, kadar sem ji kaj rekel, je samo skomignila z rameni ali pa odkimala ali prikimala z glavo. Ob mojih vprašanjih ali opazkah ni kazala nikakršnega dolgočasja; bila je kratkomalo neodgovorna, brezbržna za mojo radovednost. Njen kratki odgovor je spadal nemara v isto kategorijo kakor čiščenje preproge: človek je nekako dolžan to delati, ker je to del njegove usode na svetu, ki se jo je bila očitvidno odločila prenašati s kar najmanjšim pritoževanjem, brez prevelike natančnosti, sentimentalnosti ali nestrpnosti.

Pričel sem se nekako nagonsko ujemati z njo in že precej časa sem vsak torek in soboto popoldne željno pričakoval, kdaj pride, pa ne zato, ker je bila moja soba potrebna čiščenja.

Ob neki priliki so mi Dalmatinci v San Pedru, ki so jo poznali že dolgo vrsto let, marsikaj povedali o nji. Njen zdravnik, na primer, ki je bil takisto Jugoslovan, mi je opisal njeno bolezen in mi povedal, da ji je

dajal zdravila za olajšanje neznosnih bolečin, tako da je mogla hoditi okoli in opravljati svoje delo.

Dejal je, da je bilo lani glede njenega zdravstvenega stanja še malo upanja, da pa je odklonila, podvreči se nevarni operaciji, ker ni hotela prevzeti rizika, da bi jo preživela. Mogla bi sicer živeti malo dlje, toda ni hotela zapustiti svojega moža, ki je bil odvisen od nje in čigar smrti je že dolgo pričakovala. Zdravila so nedvomno vplivala, da je vsa njena osebnost postala mračna in skrivnostna.

Pri meni je delala kake tri mesece.

Neko popoldne sem se slučajno vrnil domov, ko se je pravkar pripeljala. Opazil sem, da nekam nesigurno vodi svoj avto. Bilo je tik pred solnčnim zatonom. Bogato, rdečkasto kalifornijsko solnce ji je lilo po temni postavi in razdejanem obrazu, ko je trudna stopila iz voza. Ko sem jo opazoval, me je trenutno obšlo neko težko čustvo. Videti je bila, kakor da ne spada več med žive. Hladna trohobnost je dihala iz nje.

„Dobar večer“, me je pozdravila po hrvaško, kakor je bila njena navada. Glas ji je bil votel in tuj.

S težavo je prestopila nekaj stopnic, vodečih do mojega stanovanja, toda nič ni potarnala ali zavzdihnila. Ko je bila notri, je obstala sredi sobe in pričela malo omahovati, kakor da bi se upirala omedlevici.

Pomagal sem ji k spalnemu divanu. „Ali bi vam mogel s čim pomagati?“ sem jo vprašal.

Ona je odkimala. Oči je imela zatisnjene; roke so ji ležale odrevenele ob bokih.

Poklical sem k telefonu njenega zdravnika, toda odvrnil mi je, da mu je pred eno uro nemogoče priti, pa mi je svetoval, naj ji medtem dam kakšnega likerja, kar ji ne bo moglo škodovati. Dejal je, da se je njena bolezen že tako razvila, da bi zdravila, ki jih ji je dajal, komaj kaj zalegla. Menil je, da nima posebnih bolečin, ampak da je bržkone zelo slaba, pa bi ji močna pijača začasno dobro storila.

Pred kratkim sem si priskrbel od natararja nekega angleškega brodu, ki je bil v luki, steklenico močnega Jamaica ruma, pa sem ji v obupni neodločnosti dal krepak požirek te pijače. Toliko da ji ni zaprla sape, toda kmalu se mi je zazdelo, da se ji je sled barve prikazal na licu.

Sedél sem pri divanu in željno pričakoval, da bi prišel zdravnik prej, nego je obljubil. Kdaj pa kdaj me je obšlo mrzlično čustvo. Kaj če bi izdihnila tukaj in sedaj!

Prižgal sem luč. Tedaj je odprla oči in dolgo časa gledala vame. Oči so ji bile zdaj široke in nekam medlo svetle videti.

Nekak tresljaj, kakor da bi se nemara hotela nasmejati, ji je spreletel ustnice in iz nekega živega, prenagljenega nagiba je s sunkovito, hlastno kretnjo zgrabila z obema rokama, ki sta ji bili hladni in suhi, mojo roko.

„Hvala lepa“, je izpregovorila hrvatsko. „Dobri ste z menoj.“ Po kratkem odmoru pa: „Morala bi iti domov, namestu da sem prišla semkaj, toda menila sem, da bom vzdržala še eno uro. Zelo sem slaba. Tako slaba.“

To je bil njen dotlej najdaljši pomenek z menoj. Glas ji je bil nizek in zelo oddaljen.

Dal sem ji še en požirek ruma. Bil je malone sam čisti alkohol; na mah ji je zaprl sapo in ji bolj živo pordečil lica.

Ležala je nekaj trenutkov popolnoma tiho, z zatisnjenimi očmi. Toliko da je dihala. Kdaj pa kdaj se ji je levica narahlo stresla.

Nato se je zgenila, kakor da hoče vstati. „Zdaj se čutim boljše“, je izpregovorila. Toda ni se mogla gibati, pa je nanovo umolknila in molčala več minut.

„Ne morem se premakniti,“ je dejala, „toda prav dobro mi je. Prav dobro“, je ponovila. „Prav zares, nič drugega ne čutim, kakor da me žge po vsem telesu. Kaj ste mi neki dali? Ruma?“ Obraz se ji je zopet stresel, kakor da bi se poskušala nasmehnuti. Njen glas se mi je zdel bližji; v očeh ji je zasijal nizek, miren blesk. „Glava mi je čisto jasna — tako jasna. Nič hudega ni.“

Nato je nekaj časa zopet pomolčala, kakor da bi premišljala, kar je pravkar povedala.

„Prosim vas, potipajte mi roko, če nimate nič proti temu“, je dejala. Storil sem, kakor me je prosila.

„Toliko, da vas čutim“, je rekla. „Kakor da bi imela na roki debele rokavice . . . Dobri ste z menoj. Rada imam vašo sobo. Vselej sem rada prišla semkaj. Nemara je to vzrok, da sem danes prišla, čeprav sem vedela, da ne bi smela. Mnogo knjig imate. Knjige . . .“ Premolknila je, kakor da bi na tihem nekaj premišljala.

Potem pa spet: „Saj so ljudje dobri, mnogo ljudi je dobrih, kjer si bodi na svetu, toda svet — življenje, hočem reči — življenje je kruto in zlo. Ljudje bi bili radi dobri, toda ne morejo . . . Čudno, kajne?“ je modrovala.

Govorila je v prav dobri hrvaščini, le kdaj pa kdaj je vpletla vmes kako angleško besedo ali stavek. „Ljudje so dobri, toda svet delajo slab, a svet po drugi strani dela ljudi slabe. To je nekak krog“, pri tem je naredila z roko nekako neodločno zaokroženo kretnjo. „Dobro in zlo . . . toda preveč je zlega . . . preveč. Najbolje je, da je človek mrtev. Že pred mnogimi leti bi bila morala umreti. Živel sem . . . toda preveč žalosti . . .“

preveč žalosti . . . Življenje je bilo tukaj prekruto. Amerika je velika in strašna. Imela sem sedem otrok; vsi so že mrtvi, razen enega nemara. Bila sem štirikrat poročena; trije možje so mi umrli; četrti je še živ, toda bolje bi bilo, da bi bil mrtev. Ali nemara je vseeno. Ni mi mar. Samo za življenje gre . . . za življenje in Ameriko. Življenje mora naprej. Nekaj strašnega, ali ne? Amerika mora postati velika . . . Mi vsi smo prišli iz svoje stare domovine pomagat Ameriki, da bi postala velika in strašna.“

Zaprla je oči in precej dolgo molčala. Nato je zopet pogledala vame in potem po sobi. Ustnicam je nekako uspelo, da jih je spreletel bežen smehljaj.

„Vse je tako — tako jasno“, je nadaljevala. „Še nikoli nisem tako jasno videla. Saj ni nič. Nič . . . Nič drugega ne morem čutiti, kakor da me peče — rum, ki ste mi ga dali, nemara —, toda še nikoli nisem bila tako živa . . . tako bistro živa in zavedajoč se vsega . . . vas in té sobe. O da bi mogla vedno ostati tukaj, da vsaj ne bi bilo zdravnika. Saj ne more ničesar storiti zame. Nečem, da bi mi kaj pomagal. Rekel vam je, da mi dajte ruma; to je vse, česar mi je bilo treba. Zdaj je vse v redu. Vse je jasno . . . in dobro.“

Dal sem ji še ruma. Komaj se je še dvignila, da ga je pila. Moral sem ji pridržati čašo.

„Dobri ste do mene“, je izpregovorila čez trenutek. „Rum je dober. Še nikoli se nisem tako dobro počutila. Ne morem se premakniti s telesom, toda, kaj za to. Upam, da ne boste imeli nič proti temu, če sem nekaj časa tukaj. Moje telo . . . nič za to. Štiri moške sem ljubila — vtisnili so se vame — in rodila sem jim sedem otrok. Štiri in sedem . . . štiri in sedem“, je ponovila. „Štiri in sedem . . . zgolj številke. Ena, dve, tri, štiri . . . ena, dve, tri, štiri, pet, šest, sedem. Številke.“

Obšlo me je neko čudno, neopisljivo čuvstvo. Stopil sem k telefonu, da bi govoril s zdravnikom, toda nisem mogel priklicati centrale. Slonel sem pri aparatu in sem v nekakšni obupni neodločnosti položil ploščo na svoj gramofon. Bila je vesela hrvaška narodna popevka.

Mati Tanasička jo je poslušala z odprtimi očmi, ležeč kar mogoče mirno. Godba je povzročila, da je to stanje postalo še bolj čudno, vendarle sem pustil gramofon, da je doigral.

„Kako je bilo krasno,“ je dejala; „komaj sem slišala . . . daleč nekje.“

Sédel sem zopet k divanu.

Govorila mi je dalje; zdravnik je imel zamudo in preden je došel, mi je pripovedovala o svojem življenju v Ameriki — sama gola dejstva brez kakršnekoli emocije. „Ali me morete slišati?“ je prekinila enkrat

svoje pripovedovanje. „Saj samo sebe komaj slišim. Zelo čudno.“ Glas ji je bil nizek, toda ker je bila soba tiha, mi je ni bilo težko razumeti.

Marsikaj iz pričujoče povesti sem zvedel že prej, a drugo sem zvedel pozneje od ljudi, ki so jo poznali; največ pa mi je povedala sama.

III

Sedem in dvajset let pred tem je bila v stari domovini zaljubljena v mladega moškega, čigar prvo ime je bilo Mato. Bila sta siromašna kmeta iz iste vasi. Mato je prišel v Ameriko, da bi si prislužil kaj denarja in se čez dve leti vrnil v Dalmacijo, kjer je nameraval kupiti košček sveta, si postaviti hišo in se poročiti. Mila — to je bilo njeno prvo ime — ga je čakala. Toda leta 1900. je bila v Ameriki dolga gospodarska kriza in Mato je zaslužil komaj malo več, kakor je potreboval, da si je ohranil dušo v telesu. Delal je v rudnikih.

Odšel je v Idaho in tam dobil delo v rovu. Hrepenel je po nji, ona je hrepenela po njem. Minili sta dve leti. Dopisovala sta si. Nato ji je poslal denarja, da bi prišla k njemu, in je res prišla.

Mila je dospela v Idaho prav tedaj, ko se je pričela v rudarskem okraju Coeur d'Alene stavka, v pozni polovici leta 1900., ko je bila baš ustanovljena Rudarska zveza na zapadu. Med rudarji in lastniki rudnikov se je vršila napeta borba. Na obeh straneh je bilo bodisi javno ali na skrivnem ustreljenih več ljudi. Često so se spopadle organizirane skupine oboroženih delavcev in združeni oddelki rudniških paznikov in vojaštva.

Mato in Mila sta se poročila. Teden dni po njuni poroki so našli njega in dva druga delavca ubite v nekem jarku. Rudarska zveza jih je pokopala. Bili so junaki; „rudniški pobijači“ so jih ubili.

Mesec dni pozneje jo je zasnuvil neki Srbijanec z imenom Dušan. Ona je privolila. Bil je dober ž njo in z Matovim otrokom, ko je prišel na svet. Delal je v rudniku; imel je na hrani samske rudarje in seveda vsako leto enega otroka z ženo.

Rodila je Dušanu štiri otroke; potem se je pa podsul neki rov in čez dva tedna so ga s petimi drugimi mrtvega izkopali izpod ruševin.

Omožila se je v tretjič. Ta je bil Dalmatinec; njegovo prvo ime je bilo Ivan. Bil je fin človek, prefin: dober, razumen delavec, ki je ves plamtel od ogorčenosti do razmer, v katerih si je z drugimi vred, ki so bili v istem položaju, služil vsakdanji kruh. Mnogo je čital knjige in časopise in je pripravil tudi Milo do tega, da jih je čitala. V stari domovini je hodil v mestno šolo. Bil je delaven radikalec. Dobro podkovan v angleščini, je pogosto govoril na delavskih shodih.

Toda, ker je bil agitator, razredno zaveden človek, je imel često preglavice pri iskanju dela; in kadar je dobil delo, ga je redkokdaj dolgo izvrševal. Bil je črno zapisan daleč naokoli.

Bil je prisiljen, seliti se z družino iz kraja v kraj. Iz Idaha je odšel z njo v Nevado. Tam sta umrla dva Dušanova otroka za škrlatinsko mrzlico. Rudniški zdravnik se ni brigal zanju, Ivan pa ni zmogel toliko, da bi poklical dobrega zdravnika iz Rena.

Mila je imela z Ivanom dva otroka. Bil je dober ž njo in z vsemi otroci, toda ta zakon je bil zanj velika preizkušnja. Čim je rudniško vodstvo zvedelo, da je agitator za unije, ga je odslovilo.

Iz Nevade so odrinili v Arizono. Ivan je dobil delo v rudniku pri Bisbeeju. Mila ga je prosila, naj popusti v svojem radikalizmu, in on je ustregel njeni prošnji. Toda venomer je čital in študiral in premišljal. Marsikatero noč ni mogel spati, razmišljujoč o krivicah industrijskega sistema.

Potem je pa nenadoma obrnil hrbet radikalizmu. Kakor je kazalo, je prišel do spoznanja, da so socializem, unija in vsa taka organizirana gibanja jalova. Postal je skrajn individualist. Čital je Tolstega in proučaval njegovo življenje. Pričel se je nespametno ogrevati za Tolstega nauk o neupiranju in individualizmu. Tudi Mila je morala čitati vsa dela tega učenika. Nato je napravil načrt, da se bo z vso družino odtegnil iz zlobnega sveta in bo živel „preprosto življenje“, se vrnil nazaj k naravi, „v puščavo“, daleč proč od tega na glavi stoječega industrializma in mezdne suženjstva. Rekel je, da jih bo povedel nekam v gorovje in jih tam preskrboval s tem, kar mu bo dajala priroda. Trdil je, da ne bodo rabili nobene stvari, ki se proizvaja v tvornicah, češ, da gre to za tem, da drži še nadalje v strašnem suženjstvu na milijone ljudi, od katerih se marsikdo ne zaveda, da je suženj. Vsak razumen človek, je dejal Ivan, bi moral to storiti; potem bi izginilo vse zlo iz ameriškega življenja. Tvorniški sistem mora izginiti. Ljudje se morajo vrniti k preprostemu življenju. Tolstoj ima prav.

Toda Mila, ki je čutila v sebi odgovornost za svoje otroke, ni hotela iti z njim. Prosila ga je, naj bi čutil z njo; saj je bil koncem konca zgolj drobno zrnce na velikanskemrodu. Toda Ivan je videl veliko Resnico; prevzela ga je skoz in skoz, pa je nalik Tolstemu zapustil Milo in otroke ter odšel živeti svoje samotarsko preprosto življenje.

Postavil si je šotor v bližini Bisbeeja in je delal samo toliko, da je za silo izhajal. Sekal je drva in opravljal druga nenavadna dela, ki so jih opravljali ljudje, preden je prišel industrializem na svet. Obiskal je

Milo in jo prosil, naj bi šla za njim, toda Mila tega ni mogla storiti, četudi bi hotela. Otroci so doraščali v mnenju, da je mož slaboumen.

Zatorej je jemala rudarje na hrano ter vzdrževala tako sebe in otroke celo vrsto let.

Nato je Ivan brez duha in sluha izginil. Vso pot do New Yorka je hodil peš nad 3000 milj, kakor je Mila pozneje zvedela; zares peš. Saj se ne bi hotel voziti z vlakom, četudi bi imel vozni listek, kajti železnice so del nesrečnega industrijskega sistema, a vtihotapiti se prav zato tudi ne bi hotel na vlak. Razen tega je bil tudi preponosen za kaj takega — individualist.

Dospel je v New York in tam prišel v stik z nekaterimi dalmatinskimi ribiči, ki so si bili pravkar nabavili staro ameriško veslačo in se namenili odpluti z njo v staro domovino ribarit. Ivan ni imel nič proti ribarjenju in ribiškim čolnom, pa je odšel z njimi.

Vrnil se je v Dalmacijo vprav pred izbruhom svetovne vojne. Sklenil je živeti tam po idejah Tolstega. Dalmatinci, je menil, so nepokvarjeni, pa se mi ne bodo posmehovali.

Ivan je bil pristaš mirovne ideje; Tolstega knjiga „Bedak Ivan“ mu je bila najpriljubljenejša; zatorej se je uprl pozivu avstrijske vlade, ki ga je klicala k vojaškemu naboru — in nekaj dni nato je bil ustreljen.

Mila je zvedela za njegovo usmrtitev in se je v četrtič omožila s sedanjim možem. Tudi ta je bil Dalmatinec, rudar v Bisbeeju, dober, preprost človek srednjih let. Ime mu je bilo Jure Tanasić. Z njim je imela v Arizoni enega, svojega zadnjega otroka.

Tudi njen prvi sin je postal rudar, ko je dorastel. Bil je Matov otrok. V drugem letu svojega dela v rovu je bil ubit od eksplozije pet tisoč čevljev pod zemljo.

Zdaj je pričela Mila sovražiti rudnike in vse, kar je bilo v njih. Sklenila je takoj oditi iz Bisbeeja in se za vselej odstraniti od rudnikov. Zvedela je, da je v San Pedru v Kaliforniji velika dalmatinska naselbina, pa je silila moža, naj pusti svoje delo in odvede vso družino tjakaj.

Odšli so. Jure se je postaral, vendar je dobil delo v neki ladjedelnici v San Pedru. Otroci so doraščali. Prva dva po letih — Dušanova sinova — sta tudi odšla na delo. Bila sta krepka, naprej stremeča fanta. Bila sta Američana, pa sta se pričela sramovati svoje matere Dalmatinke in njenega starajočega se moža, brezpomembnega Dalmatinca.

Amerika je stopila v vojno in fanta sta se pridružila armadi. Prvi je umrl za influenco v šotoru na tej strani, drugi je odšel čez morje; kolikor je Mila doznala, se je po sklenjenem miru vrnil v Združene države nepoškodovan, toda nobene vesti ni več dobila od njega. Ko mi

je to pripovedovala, je pripomnila suho: „Amerika ga je pogoltnila. Amerika je tako velika.“

Njena dva otroka z Ivanom sta tudi umrla za influenco med svetovno vojno, a njen zadnji sinček — Juretov — je umrl za otroško paralizo kmalu po sklenjenem miru. Tako so šli njeni otroci drug za drugim. Sedem jih je bilo. Že zdavnaj je izgubila vso nado, da bi še kdaj zvedela za Dušanovega sina, ki je izginil po odhodu iz armade.

Med vojno je Jure Tanasić precej zaslužil, toda potrošil je večjidel vse za zdravniške račune in pogrebne stroške. Kupila sta in plačala majhno hišo.

Ko se je Jure postaral, je delal, kar je bilo še najboljšo, kdaj pa kdaj na dokih kot nosač prtljage. Zaslužil je dovolj, da so mogli živeti. Nekoč je pa nekaj padlo nanj, pa je postal do smrti nesposoben za delo. To se je dogodilo dve leti, preden sem se seznanil z Milo.

Mila je bila več let bolehná. Najprej so se ji pokvarili zobje. Potem jo je napadel revmatizem. Nato je začutila smrtne bolečine v drobavju. Rodila je toliko otrok, pa ni imela nikoli prave nege.

Jure ni prejel za svoje poškodbe zadostne odškodnine, da bi mogel vzdrževati svojo družino, zato je šla na delo tudi Mila, da bi pomagala sebi in možu. Vozila se je v svojem starem avtu od hiše do hiše, kjerkoli ji je kdo hotel dati kako delo. Doživela je, toda hotela je vztrajati do Juretove smrti; ni ga hotela pustiti samega. Saj je bil na vse zadnje njen najboljši mož.

Toda zdaj je, kakor je kazalo, dokončala za vselej. Zdravila, ki jih ji je dajal zdravnik, so pričela postajati jalova. „Toda,“ je dejala, „nič za to. Saj bo Jure živel kvečjemu le še nekaj let. Hišo ima. Lahko jo proda. Zadostovalo mu bo.“

IV

Naposled je prišel zdravnik.

Še enkrat je odprla oči ter mi poskušala dati umeti, da je na neki mizi v hiši račun za plin od zadnjega meseca in da naj bi izvolil paziti, da bi bil poravnan. Jure ni mogel od hiše. V skodelici nad lijakom v kuhinji je bilo nekaj denarja.

Zahvalila se mi je za rum; storil ji je prav dobro. Zahvalila se je zdravniku za trud, ki ga je imel z njo, in ga je prosila, naj pazi z enim očesom na Jureta. Z nekaterimi sosedami se je domenila, naj bi ga hranile in gledale na to, da ne bi umrl v lastni nesnagi.

Poklicali smo rešilni voz, toda izdihnila je, še preden je prišel.

(Poslovenil Griša Koritnik.)